

Srdjan Knežević

Prva kinematografska predstava v Ljubljani

Javnosti je že dalj časa znano, da so zadnja leta prejšnjega in prva leta tega stoletja v domala vseh večjih mestih naše dežele večkrat gostovali in prikazovali predstave posamezni lastniki potujočih kinematografov, ki so dohodke od predstav v svojih okoljih dopolnjevali s prikazovanjem podobnih predstav v naših krajih. Eno redkih mest naše dežele, ki ga je doletela čast, da lahko vidi kinematografske projekcije že leta 1896, se pravi, že v prvem letu prikazovanja filmov, je bila Ljubljana, ki je bila v tistem času upravno središče dežele Kranjske in glavni center vseh političnih in kulturnih dogajanj slovenskega naroda pod habsburško monarhijo. Zato je docela razumljivo, da je niti potujoči prikazovalci filmov pri svojih potovanjih po Evropi niso mogli zaobiti.

Temeljne podatke o prvi kinematografski predstavi v Ljubljani poznamo — skoraj v celoti — po zaslugi neutrudnega raziskovalca slovenske kulturne preteklosti in prvega ravnatelja Slovenskega gledališkega muzeja Janka Travnja (1907—1962), ki je objavil pod naslovom »Pregled razvoja kinematografije pri Slovencih« vrsto člankov o preteklosti kinematografije v Sloveniji; v teh člankih, ki so leta 1950 izhajali v reviji »Filmski vestnik«, nato pa leta 1951 in 1952 še v reviji »Film«, je eno za drugo osvetlil in predstavil javnosti domala vse filmske aktivnosti na področju Slovenije do leta 1918. Ko je prelistaval dnevni tisk, ki je v tistem času izhajal v Ljubljani, je Janko Traven odkril tudi podatek, da so prve kinematografske projekcije v Ljubljani potekale od ponedeljka, 16. novembra do četrтка, 26. novembra 1896 v dvorani hotela »Stadt Wien« ali po slovensko »Pri Maliču« (po priimku lastnika poslopja, v katerem je bil hotel). Predstave, ki jih je sestavljalo osem različnih slik in je bilo zanje treba odšteti 50 oziroma 30 krajcarjev vstopnine, so se odvijale vsak dan ob 5., 6., 7. in 8. uri zvečer, v nedeljo pa tudi ob 3. in 4. uri popoldne. Spočetka je bilo predvideno, da bi to razkazovanje živih fotografij trajalo le sedem dni oziroma do nedelje, 22. novembra, toda zaradi številnega obiska in velikega zanimanja meščanov je bilo prikazovanje z novim programom in zvišanimi cenami vstopnic ob enakem uspehu podaljšano še za štiri dni oziroma do četrтка, 26. novembra.¹

¹ Janko Traven, Pregled razvoja kinematografije pri Slovencih, Filmski vestnik 7—8 (1950).

Nirška Histrica, dne 20. novembra 1897.

V dvorani hotela „Pri Maliču“.

Samo 6 dni

od sobote, dne 20. novembra naprej

Edisonov kinematograf.

(Žive fotografije.)

**Vsak dan predstave popoldne ob 5., 6., 7. in 8. uri
zvečer, vsake ure jedna predstava.**

Prvi prostor 40 novč., drugi prostor 20 novč.

Posebna električna svetilna naprava.

I. Vzporad od sobote do ponedeljka:

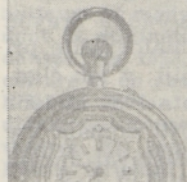
- Vladni jubilej angleške kraljice 1897.
1. Prihod kraljice iz Windsora.
2. Slavnostni sprevid kraljice.
3. Telesna garda in dragonsta godba.
4. Defiliranje pespolka.
5. Prvi koraki otroka.
6. Operni trg v Parizu.
7. Karakterni komik.
8. Osveta vrtnarjeva.
9. Borilni boji.
10. Moško skalovje pri Biaricu.
11. Serpentiniski ples (v barvah).
12. Mlada zakonska, (Končno sama) (v barv.).

II. Vzporad od torika do četrtka:

13. Brzovlak I.
14. Borba z biki na Španskem I.
15. Skakalni konj v cirkusu.
16. Bal-tni plesalec in plesalka.
17. Pes in otrok.
18. Slap pri Schaffhausenu.
19. Kronanje carja v Moskvi.
20. Vzprejem carja v Parizu.
21. Tovarniška vrata opoldne.
22. Grščina dnov.
23. Brzoslakar.
24. Dama v kopelji.

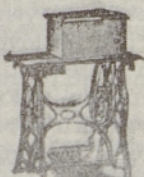
(1778)

Naznanilo.

Fr. Čuden.

Največja zaloga vsakovrstnih
ur in uragocenosti in aršbrnega
namiznega crodja Trgovina z
biciklji in šivalnimi stroji in
muzikalnimi avtomati
Dovoženjem si slavnemu ob-

Vabilo v SN
10. nov. 1896

Za Jankom Travnom so filmsko preteklost Slovenije občasno preučevali posamezni raziskovalci, vendar je bil njihov interes pretežno usmerjen k dejavnostim iz kasnejših obdobj, in to zlasti k tistim, ki sodijo na področje filmske proizvodnje. Z najzgodnejšim obdobjem kinematografije oziroma s prvimi filmskimi predstavami pa se ni ukvarjal domala nihče. To tematiko je v zadnjem času preučeval — v okviru svoje doktorske disertacije na beograjski Fakulteti dramskih umetnosti — edino profesor te fakultete Dejan Kosanović (roj. leta 1930), ki je podrobneje obdelal prav projekcije v Ljubljani novembra 1896. Ko je s pomočjo »Kataloga Lumière« identificiral vse prikazane filme, je profesor Kosanović ugotovil, da je bila večina teh filmov prikazana tudi na zagrebških predstavah v restavraciji »Reisinger« ob koncu leta 1896 in v začetku leta 1897, iz česar je sklepal, da je v Ljubljani in Zagrebu po vsej verjetnosti

deloval isti potujoči kinematograf. Skušal je ugotoviti tudi ime njegovega lastnika, pri čemer je v ljubljanskem tisku zasledil vest, da je bil 10. novembra 1896 oziroma dan pred tem, ko se je v časopisu »Slovenski narod« pojavilo prvo obvestilo o gostovanju kinematografa v Ljubljani, v hotelu »Standt Wien« kot gost zapisan neki Curiel iz Trsta, za katerega je že ugotovljeno, da je leta 1897 prirejal kinematografske predstave v Zadru in Sarajevu. Iz tega je sklepal, da je bil po vsej verjetnosti Curiel tudi lastnik kinematografa, ki se je novembra 1896 predstavil v Ljubljani.²

Domneva, da je bil Curiel lastnik tega kinematografa, je povsem verjetna in realna, vendar pa on le ni bil lastnik te aparature. Natančen in popoln odgovor na to vprašanje, ki obenem tudi zavrača tezo o Curielu, nam ponuja ohranjeno arhivsko gradivo. Za izdajanje dovoljenj za vse javne prireditve in druge manifestacije zabavnega značaja je bilo po tedaj veljavnih predpisih pristojno Deželno predsedstvo v Ljubljani (K. k. Landes-Präsidium in Laibach), ki je poleg drugega sprejemalo in redno odobravalo tudi vse prošnje za predstave kinematografov v Ljubljani in drugih mestih Kranjske. Gradivo tega fonda je zelo dobro ohranjeno v Arhivu Slovenije v Ljubljani, zato je mogoče na podlagi indeksov in delovodnikov deželnega predsedstva brez težav ugotoviti imena lastnikov vseh gostujočih kinematografov, prav tako pa tudi mnoge druge, doslej neznane podrobnosti o teh predstavah. Tako nam delovodnik deželnega predsedstva za leto 1896³ med drugim odkrije tudi podatek, da je bil lastnik kinematografa, za katerega vemo, da je gostoval v Ljubljani novembra 1896, Charles Crassé iz Gradca, ki je 9. novembra od deželnega predsedstva zahteval in dan zatem tudi dobil dovoljenje, da lahko svojo kinematografsko aparaturo javno razkazuje tudi v mestih dežele Kranjske.

O osebnosti Charlesa Crasséja žal ni mogoče veliko povedati. Znano je le to, da je v naši deželi gostoval že v Zagrebu, kjer je dobil od deželne vlade Hrvaške in Slavonije 28. decembra 1896 dovoljenje za prikazovanje svoje aparature na njenem področju,⁴ kar je od 29. novembra 1896 do 5. januarja 1897 tudi uresničil v restavraciji »Reisinger«, prav na začetku Gajeve ulice. Na podlagi vesti iz zagrebških časopisov oziroma besedila v »Obzoru« z dne 30. 12. 1896, v katerem je rečeno, da je ta aparat naletel na priznanja na Dunaju, v Gradcu in v večjih mestih Štajerske, Koroške in Kranjske pa tudi na podlagi besedila v »Agramer Tagblatt« z istim datumom, kjer piše, da je imel uspeh v Trstu, Gradcu, Ljubljani in drugih mestih — je mogoče sklepati, da je leta 1896 Crassé s svojo aparaturo obiskal domala vsa večja mesta avstrijskega dela dvojne monarhije. Na podlagi gradiva iz zagrebških arhivov vemo še to, da je bil z njim povezan tudi neki O. Höpfmer, ki je v notranjem oddelku hrvaško-slovansko-dalmatinske deželne vlade prevzel v Crasséjevem imenu izdano dovoljenje, prav tako pa je mogoče, da je bil s Crasséjem na neki način povezan tudi potujoči prikazovalec Curiel iz Trsta. Docela verjetna je tudi povezava med Crasséjem in tovarno »Lumière« iz Lyona ali vsaj nekaterimi predstavniki te tovarne v centralni Evropi, kajti aparatura, ki jo je imel, in filmi, ki jih je prikazoval, so bili brez dvoma izdelani v tej tovarni.

² Dejan Kosanović, Kinematografija v Sloveniji do leta 1918, Dokumenti slovenskega gledališkega in filmskega muzeja 34—35 (1980).

³ Arhiv Slovenije, fond: Deželno predsedstvo v Ljubljani (K. k. Landes-Präsidium in Laibach), delovodnik 1896, broj 7744.

⁴ Arhiv Slovenije, fond: Deželno predsedstvo v Ljubljani (K. k. Landes-Präsidium in Laibach), delovodnik 1896, št. 7744.

La première séance de cinéma à Ljubljana

Le centre administratif et culturel de la Slovénie, Ljubljana, déjà en 1896, au temps où la république de Slovénie de la Yougoslavie actuelle faisait encore partie de l'empire habsbourgeois, connut la première séance de cinéma ce qui signifie que les habitants de cette ville avaient la possibilité de prendre connaissance du nouvel art déjà dans l'année où naquit l'idée de projeter les films. Les premières séances de cinéma à Ljubljana furent organisées entre le 16 et 26 novembre 1896 par le propriétaire d'un cinéma ambulant, Charles Crassé de Graz. La présentation du cinématographe à Ljubljana eut un grand succès et trouva de l'écho ce qui est prouvé par le fait que Crassé prolongea sa tournée des sept jours prévus à onze jours. Cette représentation rangea Ljubljana parmi ces villes d'Europe qui peuvent se vanter d'avoir eu un contact direct avec l'évolution de la cinématographie dès son début.